

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Maj 2010, i tiden mellan Påsk och Pingst

Kära vänner i Kristus!

Påsktiden är fylld av ett förunderligt ljus. Det är inte bara den annalkande sommaren som får hela skapelsen att framstå i ny dager. En ny eon har brutit in, en helt ny tid. Guds rike har uppenbarats i världen genom Kristi uppståndelse, och flödar nu in i vårt hjärta och våra sinnen genom Pingstens andeutgjutelse. "Hela världen strålar i Påskens glädje", sjunger kyrkan med den celebrerande prästen i en av de eukaristiska bönerna i tiden mellan Påsk och Pingst.

Men bara den som fått sina ögon öppnade, som i dopet gått från mörker till ljus, ser verkligheten sådan den är. Den enda verkligt verkliga verkligheten. Vilken verklighet? *Hela jorden är full av Herrens härlighet*. När vi med serafer och änglar sjunger dessa ord i vår gudstjänst är det för att vi stigit upp till himlen där våra ögon öppnas för skapelsens verkliga tillstånd efter Kristi påsk. *Pascha* – Påsk – betyder övergång. Innan denna övergång skett i våra liv förblir den gamla tidsåldern vår enda horisont. Vi ser ännu endimensionellt. Vi liknar dem som "ser men ändå inte ser, hör men ändå inte hör". Men när vi fått våra ögon öppnade och ser vad "inget öga sett" jublar vi med änglarna! Vi vet då att "det gamla är förbi och något nytt har kommit". Vi har trätt in i vår Herres glädje.

Men innan Anden har öppnat våra ögon, innan övergången skett och vi i dopet har lagt vår egen död bakom oss, har lämnat slavtillvaron i Egypten och inträtt i löftets land, kan vi inte förstå något av detta. Inga argument, inga försvarstal för tron hjälper. Det är därför de andliga lärarna brukar säga att man gör klokt i att inte tala om trons mysterier med de otroende. Häri ligger ingen nedlåtande attityd av slaget "du förstår ändå inte dessa djupheter". Nej, det handlar om att en människa bara kan förstå det hon redan har förstått, som Martin Lönnebo brukar uttrycka det. Att tala om mysterierna med den som inte genom dopet initierats i mysteriet är fruktlöst, det leder bara till meningslösa diskussioner.

Men skall vi inte vittna om evangeliet? Jo, i allra högsta grad. Evangeliet skall vi tala om: vem Jesus är, vad han gjort och vad det betyder för världen. Det är vi kallade att vittna om på gatorna, att förkunna för hela skapelsen. Det är genom att höra detta ord man kommer till tro. Men mysterierna, de hemligheter som hör till andra sidan dopet, bör vi avhålla oss från att diskutera. Så som Treenighetens hemlighet, Maria som Guds moder, mysteriet med kyrkan, nedstigandet i dödsriket, uppstigande till himlen i eukaristin, gudomliggörelsens nåd – allt detta är fördolt för människan innan hon varit med om sin Påsk. Det är de himmelrikets pärlor om vilka Jesus säger att de inte skall "kastats för svinen". En grov bild kan vi tycka, men därmed anger Jesus bara att det finns tillfällen när man gör bäst i att vänligt men bestämt säga till den som vill ha argument: Nej, det här vill jag inte diskutera med dig. Men jag talar

gärna med dig om Jesus, om hans liv och budskap, hans lidande och död, och framför allt om hans uppståndelse från de döda.

*

Men nu, när vi hunnit halvvägs till himmelfärden, skall vi säga något som det som hör till andra sidan Påsken och som uppenbaras genom Pingsten: *Guds rike*. I Apostlagärningarnas inledning berättar Lukas att Jesus under de fyrtio dagar han var tillsammans med sina lärjungar, från sin uppståndelse fram till sin himmelfärd, "visade sig för dem och talade om Guds rike". Guds rike hade varit hans ärende ända sedan han först framträdde. Guds rikets ankomst var det första han uppmanade sina lärjungar att be om – "Låt ditt rike komma" – och nu ägnar han sin avslutande tid med lärjungarna på jorden åt att undervisa om Guds rike.

Om vi mister visionen om Guds rike riskerar kristendomen att reduceras till en religion, påpekade gång på gång Alexander Schmemmann. På sin dödsbädd – han insomnade 1983 – överlämnade han till sina närmaste sitt andliga testamente, sammanfattat i två "nej" och ett "ja": Nej till sekularism, nej till religion och ja till Guds rike.

Vad menar vi med *religion*? Såsom ordet ofta använts i historien förutsätter religionen en skiljemur mellan Gud och människan. Kultens funktion är att överskrida denna skiljemur. Så var det med Israels religion i Gamla Testamentet. Genom offerkulten i templet kunde översteprästen träda innanför denna skiljemur, förlåten i det allra heligaste, och representera hela folket inför Gud. Religionen har särskilda präster vars uppgift är knutna till kulten. Deras roll är att företräda människorna inför Gud.

Religionen gör alltså en skillnad mellan heligt och profant, mellan andligt och världsligt, mellan präster och lekmän. Det är i denna mening kristendomen är slutet på all religion. Detta klargör Jesus i en av de berättelser vi läst under påsktiden, i Johanneevangeliets fjärde kapitel. I samtalet med den samariska kvinnan talar han om vad som utmärker den nya tiden. Kvinnan hänvisar till de heliga platser hon känner till, judarnas tempel och den samariska religionens heliga berg, Gerassim. Där kan man tillbe, där möter vi Gud, menar hon. Men Jesus svarar: "Den tid kommer då det varken är på det här berget eller i Jerusalem som ni skall tillbe Fadern." Jesus talar om en tid när skiljemuren är nedriven, när kulten inte längre är nödvändig, när inga särskilda präster behövs utan "alla sanna gudstillbedjare skall tillbe Fadern i ande och sanning". Och så tillägger han: *den tiden är redan här*.

Religionen får oss att tänka på Gud i "religiösa termer". Därmed uppstår ett motsatsförhållande mellan religionen och livet i övrigt. Detta är en verklig synd, ja, det är själva ursynen i tillvaron. Synden handlar inte om att människan försummar sina religiösa plikter, utan att hon gör Gud "religiös". "Syndafallet", säger Schmemmann, "var inte att människan satte världen före Gud ... utan att hon gjorde världen materiell när hon i stället skulle ha förvandlat den till liv i Gud, fylld av ande och mening." Syndens kärna är alltså inte att människan bryter mot Guds bud, utan att hon upphör att se hela sitt liv i relation till Gud, upphör att hungra efter Gud. Hon uppfattar inte längre världen som sakrament, något som skänker henne gemenskap med Gud och föder tacksägelse till Gud. Hennes liv i världen upphör att vara en

eukaristi. Schmemmann menade att den största olycka som drabbat kristendomen är att vi gjort den "religiös", och därmed berövat kyrkan visionen om Guds rike.

*

När kristendomen i denna mening blir "religiös" uppfattas frälsningen ofta individualistiskt, som en räddningsaktion bort från den fallna och skenande världen. Om trons horisont enbart gäller individens frälsning, inte hela skapelsens förvandling, hamnar vi snubblande nära sekticism. Det utmärkande för sekten är den svartvita förståelsen av världen. Sekten hämtar sin energi, och sin radikalitet, i identifierandet av det man uppfattar vara det onda, eller de onda, i världen. Det är allt det man är emot, och därmed fördömer och kritiserar, som utgör den sammanhållande kraften i en sektliknande rörelse. Världen kan aldrig bli frälst i sektens ögon, den är dömd till undergång; det är endast de individer som hör budskapet och ansluter sig till "de utvalda" som blir frälsta.

För några år sedan ägnade jag en längre period åt en grundlig läsning av Apostlagärningarna. Något som då slog mig var hur Lukas i sin skildring av den tidiga kristna historien framhåller evangeliets radikala universalitet, dess gränsöverskridande karaktär. Evangeliet överskrider inte bara de gränser vi skapar mellan jude och grek, man och kvinna, slav och fri – det överskrider gränserna mellan heligt och profant, andligt och världsligt. Världen kan inte uppdelas i det som har med Gud att göra och det som inte har med Gud att göra, något som Paulus med eftertryck ger uttryck för när han skriver: "Allt tillhör er, hela världen, liv och död, framtid och nutid. Allt är ert!" Men, tillägger han: "Ni tillhör Gud!" Liksom när han säger att allt som Gud har skapat blir helgat "om det tas emot med tacksägelse". Paulus företräder en tro som är *kosmisk* och *eskatologisk* på samma gång: den refererar till hur världen en gång var, när allt tillhörde Gud, synligt såväl som osynligt. Och den vittnar om hur världen en gång skall bli, när Gud blir allt i alla. Allt detta manifesteras på ett oöverträffat sätt i kyrkans gudstjänst!

Visionen om Guds rike, som skänker kyrkan dess utpräglade eskatologiska karaktär – hon är närvaron av Guds framtid i världen, hon uppenbarar slutet – är avgörande för att kristendomen inte skall förminska till en sektliknande företeelse och de kristna bli "religiösa". Det är i ljuset av denna vision som vi måste förstå liturgin, kyrkans gudstjänst, med eukaristin som den handling som sammanfattar allt. I eukaristin firar vi hela skapelsens återlösning, skiljemurens nedrivande, alltings återupprättelse. Eukaristin uppenbarar Guds rikets ankomst i världen, på samma gång som den vittnar om den ursprungliga världen där Gud var allt i alla och människan såg hela sitt liv i förhållande till Gud. Det vi firar i eukaristin är inte begränsat till gudstjänsten, det gäller alla platser och alla tider. Här möts förflutenhet och framtid, himmel och jord, synligt och osynligt, skapelse och Skapare.

Liturgin – och därmed Kyrkan – är alltså, i likhet med Paulus tro, både *kosmisk* och *eskatologisk* till sin karaktär. Kosmisk, därför att den vittnar om den värld som Gud en gång skapade. Eskatologisk – ordet syftar till den yttersta tiden – därför att den är orienterad mot framtiden, mot öster, och uppenbarar den värld som skall komma. Kyrkan är det nya Eden som firar det förlorade paradiset återkomst! Därför firar vi varje gudstjänst vända mot öster. Och när blicken flackar ropar diakonerna "Se mot öster!", för att våra liv skall riktas mot verkligheten, mot Herren som har kommit,

som kommer, och som skall komma åter, den soluppgång från höjden med vilken hela skapelsens nya dag bryter in!

*

Men vad är det vi nu säger? Om kristendomen är slutet på religionen, om ingen kult, inga särskilda präster, inget altare och inga heliga platser längre behövs för mötet med Gud, är då inte liturgin, det heliga rummet, kyrkans högtider och hennes ämbete överflödigt och onödigt?

Eller är det i själva verket precis tvärtom? Måste vi kanske förstå det från ett helt annat håll, där uttryck som "nödvändig" och "onödig" inte längre är användbara?

Den nya tid som brutit in, och som Jesus kallar Guds rike, har ännu inte kommit i sin fullhet. Den är dold i den fallna tidsåldern. Den är surdegen som har bakats in i världen. Den är skatten i åkern. Det är just *därför* gudstjänsten som "helig tid och helig plats", som en skattkammare i denna världens åker, är så livsviktig. Inte så att det bara är där Gud uppenbarar sig, utan för att liturgin är en manifestation av att hela världen nu är "kyrka" och hela människans liv en "liturgi" genom vilken hon helgar all tid och alla platser för att alla skall se hur hela världen *är* fylld av Herrens härlighet!

I gudstjänsten kommer vi till tro, vi återfår medvetandet om att Gud är allt i alla, att hela världen är frälst genom Kristi död och uppståndelse. Liturgin låter oss inte bara förstå vilka vi är, den låter oss uttrycka sanningen om oss själva, i ord och handling. Den låter oss upptäcka hur all vår hunger djupast sett är en hunger efter Gud, och att allt skapat ger oss gemenskap med Gud om vi tar emot det som en gåva från honom. Och för den som ser det, ser verkligheten, återstår bara en möjlig reaktion: *tacksägelse!* Hon blir nu en eukaristisk människa, ett vittne i världen om den nya skapelsen!

*

Det tar tid innan lärjungarna förstår vad Jesus egentligen menar med sitt tal om Guds rike. Längre tror de att han talar i politiska termer. Höjden och djupet av visionen om Guds rike öppnar sig långsamt. När de frågar om tidpunkten för rikets ankomst, svarar Jesus med att avisera Andens ankomst. När den Helige Ande kom över dem skulle de få smaka den tillkommande världens frukter. Guds rike är inte "här" eller "där", säger Jesus. "Guds rike är rättfärdighet, frid och glädje i den Helige Ande", framhåller Paulus. Det skall inte missförstås, som att Guds rike bara hör till en "andlig" verklighet. Allt förändligande, all spiritualisering av tron, är främmande för evangeliet, något som liturgins fysiska gestalt framhåller: kläder, rökelse, ljus, rörelser, vatten, olja, och framför allt bröd och vin, vittnar om hur vi firar en verklighet som hör det konkreta livet till, vi rör oss inte i en abstrakt, andlig sfär. Nej, Guds rike hör inte till tid och rum – det överskrider tid och rum, det är uppstigandet till himlen, inträdet i vår Herres glädje medan vi ännu är kvar i denna tidsålder, för att doften från paradiset skall strömma in i tid och rum och bli den fallna världen till frälsning.

Även för oss tar det tid att förstå detta, inte minst förstå på vilket sätt liturgin uppenbarar Guds rike. I en tradition där vi varit främmande för den rika gudstjänstens alla uttryck uppfattar vi lätt liturgins symboler och handlingar som "hjälpmedel". Det blir ofta en del av kritiken mot den liturgiska gudstjänsten: "Vi behöver inga hjälpmedel för att närma oss Gud!" Vad vi inte märker är hur just vårt sätt att uppfatta liturgin som "hjälpmedel" avslöjar hur vi lever med en förändligad förståelse av Guds rike. Om vi bara ser Guds rike som en "andlig verklighet" ligger det i sakens natur att alla "yttre" ting tolkas som "hjälpmedel".

Självfallet behöver vi inga hjälpmedel för att närma oss Gud, skiljemuren är ju nedriven! Kläder, rökelse, knäfall och bugningar är inga hjälpmedel. Det är befängt och felaktigt att uppfatta dem så och att kalla dem för hjälpmedel. De *är i sig* uttrycket för vår tillbedjan, vår kärlek, vår längtan, vår glädje, vår tro, vår förväntan. De är lika lite hjälpmedel som rösten är ett hjälpmedel när vi formulerar vår bön. Det är ju med den vi uttrycker vår bön. Att böja knä när man ber, eller att lyfta händerna, är inget hjälpmedel i bönen. De böjda knäna och de lyfta händerna *är* bön.

Men är liturgins alla uttryck verkligen nödvändiga?" undrar en del. Själva sättet att fråga röjer återigen hur vi uppfattar liturgin på ett ytligt sett, vi är tillbaka i tanken på hjälpmedel. Svaret måste vara självklart: Nej, inget av detta är nödvändigt! När vi talar om skönhet, om längtan, om tro, om kärlek, och om hur vi uttrycker allt detta i våra liv, är ett begrepp som "nödvändigt" meningslöst och ointressant. Skönhet kan aldrig vara "nödvändig", "funktionell" eller "nyttig". Hur gör vi när vi förbereder en måltid för någon vi älskar? Vi lägger en ren duk på bordet, ställer fram blommor, tändar ljus, dukar med vårt finaste porslin och vackra servetter – inte för att det är nödvändigt. Vi gör det av kärlek! Och gudstjänsten är kärlek, glädje, förväntan – den är himlen på jorden!

I liturgin firar vi vårt återfunna barnskap hos Gud, vi klär oss i vackra skrudar därför att vi har blivit iklädda Guds härlighet, vi böjer oss inför altaret i medvetande om att Kristus är vårt enda altare, och han är i himlen, dit vi nu får stiga upp för att med honom dela platsen på Faderns högra sida och sjunga med änglarna och seraferna till den trefalt Helige. Gudstjänsten är vår glädjefyllda lek inför Guds ansikte, i tacksägelse över att han befriat oss från syndens välde och fört oss in i sin älskade sons rike. Det rike som bryter in genom den Helige Ande gör hela skapelsen genomlyst – "hela världen strålar i Påskens glädje"! Kyrkans liv, som är Guds rikets liv, hör inte till det "andliga" i motsats till det "profana". Det är ett liv i den Helige Ande som *transfigurerar* – förvandlar och förklarar – allt skapat, och får oss att se på världen och leva i världen med nya ögon, ögon fyllda av Guds ömhet för sin skapelse. Liturgin låter oss vara det vi är skapade och kallade att vara: Guds små barn. Hela vårt liv kan då vittna om det barnskap som är varje människas bestämmelse.

*

Kan vi alltså se varför liturgin är en så omistlig källa till liv och förnyelse, samtidigt som kristendomen inte är en religion och inte behöver vare sig präster eller altare?

I firandet av gudstjänsten kommer vi tillsammans som Guds folk för att vittna om den yttersta verkligheten. Liturgin inte bara "spelar upp" denna verklighet inför våra ögon, den manifesterar den, gör den närvarande så att den förvandlar våra liv. Vi

växer djupare in i tron genom att vi firar trons verklighet. Vi blir det vi tror när vi firar vår tro. Skiljemurens nedrivande gör oss alla till präster i den nya skapelsen, med aposteln Petrus ord: "Ni är ett heligt prästerskap". Det är därför liturgin förutsätter hela församlingens deltagande, vi celebrerar alla tillsammans, alla döpta är liturger i den gudstjänstfirande församlingen, något vi uttrycker när vi deltar i alla de böner som beds i den eukaristiska gudstjänsten.

Med vårt gemensamma och i gudstjänsten högt uttalade "Amen" – liturgins viktigaste och mest kraftfulla ord som inga av de döpta får underlåta att instämma i – deltar vi även i de instiftelseord och den *epikles*, bön om Anden, som prästen ber. Vårt amen gör oss till präster, bönerna till våra böner, vi är alla celebranter. Vi talar och handlar som en kropp, Kristi kropp. Att några är avskilda som präster innebär inte, som är fallet i religionen, att det finns en "skillnad" mellan dessa och lekmännen. Vi har alla samma tillträde till Gud. Ämbetet är en del av en ordning från kyrkans första tid, med rötter i Nya Testamentet, vars uppgift är att värna enheten i Guds hushåll, särskilt enheten omkring eukaristin, och att levandegöra att Kristus är den egentlige celebranten i varje gudstjänst, han är både offer och den som offerar. Just det senare är en viktig orsak till att det finns en ordning i kyrkan för firandet av eukaristin och för vem som leder detta firande. Prästens uppgift är att på ett särskilt sätt viga sitt liv åt att åskådliggöra detta, att vara Kristus i den gudstjänstfirande församlingen. Att genom sitt ämbete, som han tilldelats av biskopen, inkarnera den prästtjänst vi i en mening alla är kallade att gestalta (låt oss återkomma till detta vid ett annat tillfälle).

*

Låt oss sammanfatta. Vad jag alltså velat försöka förmedla i detta brev mellan Påsk och Pingst, är att gudstjänsten å ena sidan inte alls är "nödvändig" (ett förfärligt ord!), och å andra sidan är viktigare än något annat för att levandegöra visionen om Guds rikes ankomst i världen. Här finns en paradox: liturgin är givetvis en "religiös handling". Samtidigt är det just liturgin, när den firas i enlighet med kyrkans tradition från dess äldsta tid, som bevarar kristendomen från att bli en "religion", i betydelsen att ett motsatsförhållande uppstår mellan det heliga och världen i övrigt.

Det är i liturgin kyrkan så som den nya tidsålderns folk framträder och blir synlig. Liturgin vittnar om livets seger över döden. Genom att delta i liturgin tillvänjer vi oss vid den nya tiden, så att livet i den fallna världen alltmer blir en *leitourgia*, en tjänst inför Gud och till Guds ära för världens skull. Genom liturgin blir kyrkan den "jäst" som genomtränger världen så att hela livet blir en eukaristi, ett mottagande av världen som en gåva från Gud – inte ett avståndstagande från världen för att kunna leva med Gud. Genom liturgins heliga handlingar helgas världen till att vara vad den är – helig, och därmed ett sakrament som ger oss gemenskap med Gud.

Allt det vi frambär till Gud i tacksägelse blir för oss till gemenskap med Gud. Detta är eukaristins centrala budskap. Det eukaristiska frambärandet av bröd och vin i gudstjänsten utgör i ett koncentrat vad hela livet är ämnat att vara: ett mottagande av livet som gåva från Gud, en gåva som, när vi ger den åter till Gud, genom den Helige Ande ger oss delaktighet i den ende Sonens gemenskap med sin Fader. Frambärandet av våra egna liv – vårt livs offer – sker inte bara för vår egen skull utan för att vårt liv skall skänka läkedom åt hela världen. Detta är vår gudstjänst, vår liturgi i världen och för världen. Frambärandet får sitt djupaste uttryck i

gudstjänstens *offertorium*, när bröd och vin bärs fram och bereds på altaret till en måltid. Som det heter i den eukaristiska bönen i Chrysostomosliturgin: "Vi frambär av dina gåvor, det som tillhör dig, för alla och för allt."

I det bröd vi bär fram i firandet av eukaristin, bär vi alltså fram vårt eget brustna liv och på samma gång hela världens sargade liv, för att allt en dag skall förenas med Fadern genom Sonens offer i den Helige Ande. I den eukaristiska liturgins frambärande öppnas våra ögon för hemligheten i Jesu ord: "Den dagen skall ni förstå att jag är i min Fader och ni i mig och jag i er." *Den dagen* är den åttonde i Guds skaparverk, uppståndelsens och den nya skapelsens dag. Det är den dag på vilken vi firar eukaristin! Den dag när vi stiger upp till himlen och förenas med Kristus hos hans Fader, när vi går in i vår Herres glädje, för att allt det vi är och gör i denna världen skall springa fram ur det fördolda livet med Kristus hos Gud.

Firandet av eukaristin på kyrkans åttonde dag är en resa in i Gudsrikets dimension, en färd under vilken vi av nåd får föregripa den dag när hela världen skall fyllas av lovsång! Den som gått in i sin Herres glädje, blir ett vittne om den nya tidsålder när varje cell i skapelsen jublande lovsjunger Skaparen!

Var det så underligt om man i den tidiga kyrkan exkommunicerade sig själv genom att utebli från eukaristin? Det var ju den som konstituerade kyrkan!

*

Slutligen, några få ord om vad som ligger framför under maj månad. Framför oss väntar två stora och underbara högtider, *Kristi himmelfärd* och *Pingst*. Jag vill påminna er som använder den blå tidebönsboken att det finns ett särskilt urval av psaltarpsalmer med tillhörande antifoner, samt böner, för Pingstdagen. Tyvärr innehåller boken inget motsvarande för Kristi himmelfärds dag, som ju är en storartad händelse. I början av den vecka då Kristi himmelfärds dag infaller kommer jag därför att sända er ett urval av psaltarpsalmer med antifoner som kan användas under denna dag.

På Kristi himmelfärdsdag firas Festmessa i Slottskapellet kl 12.00 med biskop Biörn som celebrant och predikant. (Eukaristin firas i vanlig ordning i Övre salen kvällen innan.) För den som vill göra en utflykt till Bjärka-Säby hålls på Kristi himmelfärdsdag en traditionsenlig natur- och kulturdag på Nya Slottet med naturvandring efter morgonbönen i kapellet kl 6.00. Vandringen avslutas med sillfrukost i slottsannexet. Eftermiddagens program inleds kl 14, med bl.a. föredrag av undertecknad om Bjärka-Säbys historia. Slottscaféet håller öppet och serverar även ett urval av enklare måltider.

Under pingsthelgen har vi gemenskapsdagar för komuniteten, med gudstjänster och samlingar öppna för alla som vill delta. Kommitetens årsmöte hålls på pingstafton kl 10. Väl mött!

Bene e pace!

Peter Halldorf